

Tadeusz Banaszek

2 batalion saperów w latach 1943–1955

Studia Muzealno-Historyczne 10, 85-93

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tadeusz Banaszek (Kielce)

2 batalion saperów w latach 1943-1955

Jedną z jednostek Wojska Polskiego (WP) stacjonujących w okresie powojennym w garnizonie Kielce był 2 batalion saperów (bsap), wchodzący organizacyjnie w skład 2 Warszawskiej Dywizji Piechoty (2 WDP). Batalion sformowany został w Sielcach nad Oką na terenie ZSRR, na podstawie rozkazu dowódcy 1 Korpusu Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR nr 1 z 19 sierpnia 1943 r. jako jednostka 2 DP im. gen. Jana Henryka Dąbrowskiego. 11 listopada 1943 r. w obozie sieleckim, żołnierze batalionu złożyli przysięgę¹.

Zgodnie z etatem wojennym batalion miał liczyć 247 żołnierzy, w tym 24 oficerów, 44 podoficerów i 179 szeregowych oraz 14 koni. Jednak w związku z trudnościami uzupełnieniem oraz ponoszonymi stratami podczas działań wojennych, stan osobowy był mniejszy od zakładanego. Na przykład 1 kwietnia 1944 r. składał się ze 185 żołnierzy². Zadaniem batalionu było zabezpieczenie inżynieryjne działań dywizji: wykonywanie prac technicznych koniecznych do przygotowania pola walki dla oddziałów, budowa mostów, urządzenie przepraw, torowanie przejść w polach minowych i ich rozminowanie, wykonywanie zapór inżynieryjnych, budowa dróg i obiektów fortyfikacyjnych. Żołnierze jednostki brali udział w działaniach wojennych w latach 1944–1945 m.in. pod Dęblinem i Puławami, na przyczółku warecko-magnuszewskim (np. budowali most na Wiśle pod miejscowością Wielkolasy), w operacji warszawskiej, na Wale Pomorskim, nad Odrą, Hawelą i Łabą. Ogólne straty 2 bsap podczas działań wojennych wyniosły: 22 poległych, 72 rannych, 12 chorych, 10 dezertersów, 14 zaginionych oraz 7 żołnierzy utonęło³.

Dowódcą batalionu przez cały okres wojny był mjr Waław Pietkiewicz. Funkcję zastępcy dowódcy batalionu do spraw oświatowych (polityczno-wychowawczych) pełnili: oficer oświatowy Karol Bąkowski (październik 1943 – styczeń 1944 r.), ppor. Władysław Krawczyk (styczeń 1944 – styczeń 1945 r.), por. Joachim Erlich (styczeń 1945 r.) i ppor. Władysław Zygałdo (od 30 stycznia 1945 r.). Zastępcą dowódcy batalionu do spraw liniowych był kpt. Stanisław Maculewicz, a szefem sztabu por. Wasyl Markiewicz⁴.

2 WDP szlak bojowy zakończyła 4 maja 1945 r. nad Łabą. Przez kolejne trzy miesiące żołnierze pełnili służbę okupacyjną w Niemczech. W sierpniu 1945 r. dywizja powróciła do kraju i w okresie od sierpnia do września ochraniała granicę zachodnią w rejonie miejscowości: Koźle, Głuchołazy, Jastrzębie-Zdrój, Głubczyce. Dowództwo dywizji oraz 2 bsap stacjonowały wówczas w Koźlu⁵. Jednostki 2 WDP zajęły pas graniczny o długości około 290 km i szerokości około 25 km w powiatach: cieszyńskim, rybnickim, głubczyckim, raciborskim, prudnickim i nyskim. Podczas działań przy granicy polsko-czechosłowackiej od 5 lipca do pierwszej dekady września 1945 r. saperzy

1 J. Malczewski, R.L. Polkowski, *Regularne jednostki Ludowego Wojska Polskiego. Formowanie, działania bojowe, organizacja, uzbrojenie, wyposażenie, metryki jednostek inżynieryjno-saperskich, drogowych i chemicznych*, Warszawa 1970, s. 157.

2 J. Margules, *Drugie dywizje w bojach o Polskę 1776-2000*, Warszawa 2003, s. 210.

3 Tamże, s. 404, 405.

4 Tamże, s. 414; J. Malczewski, R.L. Polkowski, *Regularne jednostki*, s. 158.

5 J. Margules, *Druga Warszawska Dywizja Piechoty 1943-1947*, Warszawa 1984, s. 79.

2 WDP, w tym 2 bsap, rozminowali i sprawdzili obszar o powierzchni ponad 700 km², obejmujący 85 miejscowości i cztery miasta, pięć zakładów przemysłowych oraz ponad 800 km dróg bitych. Wykryto i unieszkodliwiono 34 000 min i niewypałów⁶.

We wrześniu 1945 r. jednostki 2 WDP skierowano do garnizonów na terenie województwa kieleckiego (Kielce, Radom, Częstochowa), które pod względem wojskowym weszły w skład Okręgu Wojskowego VI w Łodzi. Dowództwo dywizji, 4 Pułk Piechoty, 2 bsap i 18 kompanię łącznie dyslokowano w Kielcach. Batalion początkowo został zakwaterowany wraz z 4 PP w koszarach na Bukówce, a następnie w styczniu 1946 r. przeniesiony do koszar przy ul. Prostej 30⁷. Należy podkreślić, że w składzie wojsk inżynierskich stacjonujących w województwie kieleckim do lipca 1946 r. stacjonowała w Radomiu 2 Warszawska Brygada Saperów, którą w styczniu 1946 r. przemianowano na 2 Warszawski Pułk Saperów, a następnie przeniesiono do Kazunia koło Warszawy⁸.

W tych garnizonach nastąpiło przejście 2 WDP na etat czasu pokojowego. Plan reorganizacji związków taktycznych piechoty dążył do dostosowania ich struktury organizacyjnej do nowych warunków działania i wykonywania nowych zadań przy możliwie największym zmniejszeniu stanów osobowych⁹.

W październiku 1945 r. batalion liczył 170 żołnierzy, od lutego 1946 r. do września 1948 r. – 152 żołnierzy (w tym 22 oficerów, 30 podoficerów, 100 szeregowych i jeden pracownik kontraktowy). W składzie jednostki znajdowały się dwie kompanie saperów (po trzy plutony w każdej), pluton szkolny, pluton gospodarczy i magazyn sprzętu saperskiego.

Zgodnie z nowym etatem (obowiązującym do września 1948 r.) stan osobowy batalionu wynosił 15 oficerów, 35 podoficerów, 120 szeregowych (razem 170 żołnierzy) oraz 40 żołnierzy stanu zmiennego. Ponadto jednostka posiadała 12 koni, cztery wozy parokonne, dwa samochody ciężarowe¹⁰. Od września 1949 r. 2 bsap funkcjonował według etatu, zgodnie z którym składał się z dwóch kompanii saperów, plutonu technicznego i drużyny sprzętu przeprawowego¹¹. W batalionie było ogółem 197 żołnierzy (tabela 1).

We wrześniu 1950 r. 2 WDP została przeniesiona na etat Terytorialnej Dywizji Piechoty, zgodnie z którym 2 bsap miał liczyć 110 żołnierzy stanu stałego oraz 326 żołnierzy stanu zmiennego. Jednak w wyniku działań związanych z rozbudową wojska, w marcu 1951 r. etat ten został unieważniony¹². Od maja 1951 r. batalion liczył etatowo 206 żołnierzy i pięciu pracowników cywilnych.

6 J. Margules, *Drugie dywizje*, s. 427-429.

7 Koszary przy ulicy Prostej były zbudowane przez Rosjan w końcu XIX w. W okresie międzywojennym stacjonował w nich jeden batalion 4 Pułku Piechoty Legionów 2 Dywizji Piechoty Legionów. Koszary składały się z budynków przeznaczonych dla 400 żołnierzy, magazynów, garaży i stajni. Archiwum Państwowe w Kielcach, Akta Miasta Kielce, sygn. 2942, k. 104; CAW, Dowództwo Okręgu Wojskowego nr V (Krakowskiego) 1945–1954, sygn. IV. 510.5. 1322.

8 W. Jarno, *Organizacja i dyslokacja jednostek bojowych w Łódzkim Okręgu Wojskowym po przejściu na stopę pokojową (sierpień 1945–listopad 1946 r.)*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2013, R. 12, nr 1, s. 258.

9 K. Frontczak, *Sily zbrojne Polski Ludowej. Przejście na stopę pokojową 1945–1947*, Warszawa 1974, s. 147.

10 Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), 2 WDP, sygn. IV. 521. 2. 24. k. 29.

11 J. Kajetanowicz, *Polskie wojska lądowe w latach 1945–1960: skład bojowy, struktury organizacyjne i uzbrojenie*, Toruń 2004, s.179, 181.

12 Szkolenie w terytorialnych dywizjach piechoty miało się odbywać w kilku okresach – od jednego do czterech miesięcy, przez okres czterech lat; tamże, s. 142.

Tabela 1. Zestawienie stanu osobowego 2 bsap w dniu 26 sierpnia 1950 r.

Stan żołnierzy	Oficerów	Podoficerów	Podoficerów zasadniczej służby wojskowej	Szeregowych	Razem
Etatowy	19	12	34	132	197
Ewidencyjny	12	10	31	139	192
Żołnierze na szkoleniu w OC	10	5	30	116	161

Źródło: CAW, Dowództwo Okręgu Wojskowego nr V (Krakowskiego) 1945–1954, sygn. IV. 510.5.767, k. 85.

W uznaniu zasług podczas działań bojowych i akcji rozminowywania kraju rozkazem Naczelnego Dowódcy WP nr 105 z 4 kwietnia 1946 r. jednostce nadano odznaczenie Krzyż *Virtuti Militari* V klasy¹³. W kwietniu 1946 r., w ramach ochrony tajemnicy, jednostkom wojskowym przydzielono czterocyfrowe numery. 2 bsap występował odtąd jako jednostka wojskowa numer 2732.

Batalionem do maja 1946 r. dowodził kpt. Wacław Maculewicz, następnie mjr Leonid Griaznow (oficer Armii Radzieckiej)¹⁴.

Od 30 września 1949 r. dowódcą był kpt. Wiktor Boguszewski, zastępcą dowódcy batalionu do spraw politycznych (od 27 września 1949 r.) por. Marian Łuszczynski, a szefem sztabu (od 1 października 1948 r.) - por. Tadeusz Panfil¹⁵. Ostatnim dowódcą batalionu został kpt. Hurym (imienia nie ustalono).

Batalion przeznaczony był do prowadzenia rozpoznania inżynieryjnego, stawiania zapór minowych, budowy stanowisk dowodzenia i punktów obserwacyjnych, wykonywania prac drogowo-mostowych, rozminowywania terenu i prowadzenia maskowania.

Zasadniczym zadaniem realizowanym przez 2 bsap w pierwszych latach po wojnie był udział w akcji rozminowania kraju. Saperzy oczyszczali teren z porzuconej amunicji, niewypałów, w tym pocisków artyleryjskich, bomb lotniczych, min, granatów, amunicji strzeleckiej. 2 bsap uczestniczył w rozminowaniu obszaru województwa kieleckiego oraz w drugiej połowie 1946 r. rejonu Hrubieszowa. Na przykład od 20 marca do 20 maja 1946 r. podczas akcji rozminowania w powiatach pińczowskim i stopnickim saperzy sprawdzili obszar 565,5 km², w tym 146 punktów zaludnionych, 170 km dróg bitych. Rozminowali 424 km innych dróg, jeden most kolejowy i 61 mostów drogowych. Znaleźli i unieszkodliwili: 25 352 min przeciwpiechotnych, 41 011 min czołgowych, 355 pancerfaustów, 16 916 pocisków moździerzowych, 10 183 bomb lotniczych i 28 274 pocisków artyleryjskich¹⁶. W 1949 r. w okresie wiosennym 2 bsap miał przydzielony do rozminowania w powiecie buskim obszar ponad 23 ha, a jesienią ponad 17 ha, który rozminowywało 70 żołnierzy¹⁷. Ogółem w ramach rozminowania 2 bsap wykrył i unieszkodliwił: 122 584 min przeciwpancernych, 186 565 min przeciwpiechotnych, 24 133 bomb lotniczych, 265 289 pocisków artyleryjskich i moździerzowych, 1 766 869 granatów i innej amunicji¹⁸. Podczas rozminowywania śmierć poniosło szesnastu żołnierzy batalionu. Wśród nich byli m.in.: ppor. Zbigniew Chodziakiewicz, ppor. Wacław Florczyk,

13 M. Wrzosek, *Odznaczenie jednostek Ludowego Wojska Polskiego w latach 1943–1945*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1963, nr 3/4, s. 558.

14 W. Jarno, *Organizacja i dyslokacja*, s. 251.

15 CAW, sygn. IV. 510.5.841, k. 236.

16 Tamże, Dowództwo 2 Warszawskiej Dywizji Piechoty, sygn. IV. 520.2.120, k. 16–56.

17 Tamże, sygn. IV. 520.2.100, k. 195, 196.

18 F. Kaczmarowski, S. Soroka, *Wojska inżynieryjne LWP 1943–1979*, Warszawa 1982, s. 319., 320.

por. Zenon Plemieniak, plut. Witold Żurawski, kpr. Michał Kłosowski, starszy saper Jan Kłosek, saperzy – Jan Mundziel, Michał Romiszko, Ludwik Chwedoruk, Szczepan Brodacki¹⁹. W czwartym kwartale 1952 r. podczas akcji niszczenia pocisków w Skarżysku-Kamiennej śmierć poniosło jednocześnie czterech saperów. W sprawozdaniu dowództwo batalionu stwierdziło, że „winy za zaistniały wypadek nikt nie ponosi”²⁰.

Żołnierze 2 bsap brali również czynny udział w akcjach przeciwłodowych i powodziowych. Od 6 do 15 marca 1948 r. uczestniczyli w akcji przeciwpowodziowej w rejonie Białobrzegów (w składzie: jeden oficer, czterech podoficerów, 20 szeregowych) i Annopola (w składzie: jeden oficer, czterech podoficerów, 20 szeregowych) oraz w Częstochowie (w składzie: jeden oficer i 11 szeregowych)²¹. Batalion w 1949 r. przez kilka miesięcy stacjonował w koszarach w Puławach wraz z 41 bsap 14 Dywizji Piechoty, skąd w drugiej połowie roku został przegrupowany do garnizonu Sandomierz.

29 lipca 1948 r. w Sandomierzu w batalionie Hufców Budowlanych „Świt” (który przeprowadzał remont koszar sandomierskich) odbyło się spotkanie komisji, składającej się z przedstawicieli Wydziału Inżynierjno-Saperskiego Dowództwa Okręgu Wojskowego VII Lublin, Wydziału Kwaterunkowo-Budowlanego Dowództwa Okręgu Wojskowego VII, dowódcy 2 bsap, Dowództwa 2 WDP i Hufców Budowlanych „Świt”, w sprawie ustalenia możliwości zakwaterowania 2 bsap w koszarach przy ul. Mickiewicza 38. Komisja stwierdziła: „Względniając z jednej strony dotychczasowe ciężkie warunki zakwaterowania 2 Bat. Sap. w Kielcach oraz brak tam jakichkolwiek warunków do specjalnego szkolenia saperów na wodzie, z drugiej zaś strony warunki zakwaterowania, place ćwiczeń lądowych i możliwości doskonałej zaprawy na wodzie w Sandomierzu [...] komisja stwierdza, że translokacja 2 SBS z Kielc do Sandomierza jest pod każdym względem korzystna. Równocześnie zaznacza się, że w razie potrzeby 2 SBS znajdzie możliwości zakwaterowania w nieruchomości przy ul. Mickiewicza 38 całkowicie”²².

W kwietniu 1949 r. 2 bsap przejął koszarę w Sandomierzu. Po przybyciu do Sandomierza żołnierze zastali obiekty koszarowe zdewastowane, brakowało odpowiednich warunków socjalno-bytowych oraz mieszkań dla kadry oficerskiej i podoficerskiej. 30 września 1949 r. dowódca batalionu w meldunku do dowódcy 2 WDP pisał: „Nawiązując do ustnego Waszego Rozkazu w sprawie najpilniejszych potrzeb Jednostki melduję następująco: brak mieszkań dla oficerów i podoficerów zawodowych. Blok oficerski w m. Sandomierz dotychczas zajęty przez szpital epidemiczny. Oficerowie mieszkają na terenie koszar w warunkach prymitywnych, co powoduje wśród nich niezadowolenie. Brak pomieszczenia na Izbę Chorych. Dotychczasową Izbę Chorych zajmują rodziny oficerów i podoficerów zawodowych. Otrzymanie bloku oficerskiego rozwiązałoby sprawę pomieszczenia na izbę chorych po przeprowadzeniu drobnego remontu. Brak łaźni i pralni, znajdująca się na terenie koszar łaźnia i pralnia jest w 70% zdewastowana. Brak materiałów budowlanych potrzebnych do remontu koszar, jak: deski na drzwi i podłogi, kantówki na futryny, blacha cynkowa i ocynkowana, cyna itp., poprzez co remont nie idzie w należyтым tempie oraz stawia trudności...”²³. Żołnierze, przy wsparciu więźniów z miejscowego zakładu karnego, w krótkim czasie doprowadzili stan koszar do odpowiedniego poziomu. Przygotowano także plac ćwiczeń. Pracami kierował por. Hurym – dowódca 2 kompanii saperów batalionu.

19 Z. Barszczewski, *Przywrócone życie. Rozminowanie ziem Polski*, Warszawa 1998, s. 434–450.

20 Archiwum Wojskowe w Oleśnicy (AWO), 2 bsap, sygn. 2723/54/3, k. 165.

21 CAW, Dowództwo Okręgu Wojskowego nr VII (Lubelskiego) 1945–1949, sygn. IV. 510.7.302, k. 105.

22 Archiwum Państwowe w Kielcach, Hufce Budowlane „Świt”, sygn. 70, k. 52.

23 CAW, 2 WDP, sygn. IV. 521.2.120, k. 352–353.

Ważnymi przedsięwzięciami szkoleniowymi realizowanymi w Wojskach Lądowych od 1948 r. były koncentracje letnie jednostek, których istotą było prowadzenie, w jednakowym czasie dla poszczególnych rodzajów wojsk, szkolenia bojowego w obozach ćwiczeń.

Koncentracje letnie organizowane przez Dowództwo Wojsk Lądowych obejmowały: przygotowanie bazy szkoleniowej i przegrupowanie jednostek wojskowych do rejonów koncentracji, szkolenie wojsk w warunkach poligonowych, generalną inspekcję jesienną i powrót do garnizonów. Zgodnie z „Wytycznymi do koncentracji letniej wojsk lądowych w 1948 r.” szkolenie w obozach ćwiczeń miało na celu: sprawdzenie przygotowania jednostek do wykonywania marszów (pieszo, drogowymi środkami transportowymi oraz transportem kolejowym), przeprowadzenie ćwiczeń taktycznych poszczególnych rodzajów wojsk i ich współdziałanie, zorganizowanie strzelań szkolno-bojowych i bojowych, doskonalenie umiejętności dowodzenia podległymi jednostkami w warunkach zbliżonych do bojowych, wdrożenie jednostek do pobytu i służby w warunkach polowych²⁴.

W ramach koncentracji letniej na podstawie rozkazu Dowódcy Okręgu Wojskowego nr V gen. dyw. Stefana Mossora z 12 kwietnia 1949 r. zorganizowano Obóz Ćwiczeń (OC) Sandomierz, w którym szkoliły się bataliony saperów 2, 6, 7 i 9 Dywizji Piechoty (tj. 2, 13, 18 i 20 bsap)²⁵. Od 22 kwietnia funkcjonował oddział do prac przygotowawczych obozu, który organizował bazę kwaterunkową i szkoleniową. Zgrupowanie saperów trwało od początku maja do połowy września. Dowódcą zgrupowania poligonowego był szef inżynierijno-saperski Dowództwa Okręgu Wojskowego nr V. W szkoleniu wzięło udział około 700 żołnierzy. W OC żołnierze realizowali szkolenie bojowe, zajęcia sportowe, zawody strzeleckie oraz byli poddawani inspekcji.

W 1950 r. 2 bsap uczestniczył w szkoleniu poligonowym wraz z innymi jednostkami 2 WDP w OC Dęba²⁶, a w 1952 r. część pododdziałów (kompania rezerw, pluton techniczny i część plutonu gospodarczego) uczestniczyła w szkoleniu w OC Barycz, natomiast pluton szkolny przebywał w Nysie (w 18 bsap), gdzie realizował szkolenie wodne²⁷.

W dniach 14–15 kwietnia 1950 r. batalion został poddany kontroli w ramach inspekcji wiosennej przez komisję Dowództwa Okręgu Wojskowego nr V. Jednostkę oceniono na ogólną ocenę niedostateczną. Wyniki za poszczególne przedmioty wyszkolenia wyglądały następująco: wychowanie polityczne – ocena dostateczna, wyszkolenie strzeleckie – ocena niedostateczna, wychowanie fizyczne – ocena dostateczna, musztra – ocena dobra, wyszkolenie taktyczno-specjalne – ocena dobra²⁸. Należy zaznaczyć, iż w tym czasie większość jednostek bojowych otrzymywała niskie oceny z inspekcji, co było spowodowane nieprzywiązywaniem odpowiedniej wagi do szkolenia.

W latach 1945–1948 działalność wychowawcza w wojsku była zdeterminowana przez ideologię i politykę Polskiej Partii Robotniczej (PPR), która podporządkowała sobie siły zbrojne. Nadrzędnym celem działalności polityczno-wychowawczej w jednostkach wojskowych stała się integracja kadry i żołnierzy służby zasadniczej wokół społeczno-politycznego programu PPR²⁹.

Podczas demobilizacji w latach 1945–1947 prowadzono z żołnierzami zajęcia polityczne i oświatowe, podczas których informowano o istocie nowego ustroju w Polsce, o odbudowie kraju, o zasiedlaniu i zagospodarowywaniu Ziemi Odzyskanych. Zachęcano demobilizowanych żołnierzy do aktywności społeczno-politycznej,

24 Tamże, sygn. IV. 114.25, k. 336.

25 Poszczególne bataliony saperów stacjonowały: 13 w Krakowie, 18 w Nysie, 20 w Łąncucie; CAW, Dowództwo Wojsk Lądowych 1948–1950, sygn. IV. 507.1. 21, k. 164–166.

26 Tamże, sygn. IV. 507.1.12.

27 AWO, 2 bsap, sygn. 2723/54/3, k. 125.

28 CAW, Dowództwo Okręgu Wojskowego nr V (Krakowskiego) 1945–1954, sygn. IV. 510.5.841, k. 236.

29 B. Rudnicki, *Wychowanie w Wojsku Polskim w latach 1945–1989*, „Wojsko i Wychowanie” 1998, nr 12, s. 32.

propagując służbę w Milicji Obywatelskiej, pracę w organach administracji państwowej oraz osadnictwo na terenach poniemieckich. Zwalniani żołnierze otrzymywali „Poradnik zdemobilizowanego”, w którym zawarto podstawowe wiadomości o sytuacji społeczno-politycznej i gospodarczej kraju oraz praktyczne wskazówki co do dalszego życia i pracy w środowisku cywilnym³⁰.

Po wcieleniu poborowych do jednostek wojskowych zapoznawano ich z tradycjami, odrodzonego Wojska Polskiego i macierzystej jednostki, eksponując wątki rewolucyjne, działania Gwardii i Armii Ludowej oraz 1 i 2 Armii WP³¹. Organizatorami działalności polityczno-wychowawczej byli dowódcy i ich zastępcy do spraw polityczno-wychowawczych, znajdujący się we wszystkich ogniwach dowodzenia od szczebla kompanii wzwyż.

W jednostkach 2 WDP w październiku i listopadzie 1946 r. podczas zajęć polityczno-wychowawczych poruszono m.in. następującą tematykę: „Nasi dowódcy”, „Trzyletni plan gospodarczy”, „Organizacja Narodów Zjednoczonych”, „Obecna sytuacja międzynarodowa”, „O wyborach”, „Polska w obliczu wyborów”, „W dniu święta wielkiego sojusznika”, „Od klęski do zwycięstwa”³². W okresie przed referendum ludowym (30 czerwca 1946 r.) i wyborami do Sejmu Ustawodawczego (19 stycznia 1947 r.) propagowano wśród żołnierzy program PPR, partii i stronnictw politycznych.

Przeprowadzano w jednostkach zajęcia polityczne, zebrania i wiece. Na przykład w okresie przedwyborczym w 2 bsap odbyły się pogadanki na temat: „Nasi kandydaci”, „19 stycznia głosujemy z listy nr 3”, „Jutro wybory”, a także gawędy: „Kariera barona Andersona”, „Przed wyborami”, „Granice a wybory”. Zorganizowano również odprawę z oficerami na temat akcji przedwyborczej. Podczas pracy wychowawczej kładziono duży nacisk na „uświadomienie tak oficerów, podoficerów i szeregowców i przekonanie ich o słuszności sprawy Bloku Demokratycznego”³³.

Począwszy od jesieni 1948 r. zaczęto wprowadzać do szkolenia politycznego problematykę marksizmu, leninizmu i stalinizmu. Tendencyjnie przedstawiano tradycje patriotyczne, eksponując walkę z najazdami germańskimi, a pomijając walki na Wschodzie (z wyjątkiem walk Armii Czerwonej i WP w okresie ostatniej wojny), poddając krytyce okres międzywojenny i II Rzeczypospolitą. Klęską we wrześniu 1939 r. obarczano sanację, a 17 września 1939 r. przedstawiano jako bratnią pomoc narodom ukraińskiemu i białoruskiemu. Armię Krajową prezentowano jako zbrojne podziemie „stojące z bronią u nogi”, a gloryfikowano walkę z okupantem hitlerowskim podejmowaną przez Gwardię i Armię Ludową. Rozpoczęto także prowadzenie wychowania antyimperialistycznego, które polegało na kształtowaniu nienawiści do krajów Zachodu, a szczególnie do USA i NATO. Ukazywano wszystko co socjalistyczne (radzieckie) jako najlepsze, a co kapitalistyczne – jako najgorsze³⁴. I tak: od czerwca do sierpnia 1949 r. w 2 bsap prowadzono zajęcia polityczne z oficerami i podoficerami na następujące tematy: „Sprzeczności wewnętrzne obozu imperialistycznego”, „Rosną siły postępu”, „Bojowe i polityczne tradycje odrodzonego Wojska Polskiego”, „Marksizm-leninizm o wojnie i wojsku”, „Plan Sześcioletni i jego znaczenie dla obronności kraju”, „Sojusz robotniczo-chłopski”, „Osiągnięcia Wojska Polskiego w ciągu pięciu lat niepodległości”³⁵.

30 K. Frontczak, *Siły Zbrojne...*, s. 280.

31 B. Rudnicki, *Wychowanie...*, s. 32.

32 CAW, Dowództwo Okręgu Wojskowego nr VII (Lubelskiego) 1945–1949, sygn. IV. 510.7.307, k. 430, 446, 459, 472, 479, 499.

33 Tamże, 2 WDP, sygn. IV. 521.2.83, k. 125, 126.

34 B. Rudnicki, *Wychowanie w Wojsku Polskim*, s. 35.

35 CAW, 2 WDP, sygn. IV. 521.2. 116, k. 95, 96.

Działalność etatowego aparatu politycznego w wojsku było wspierane przez organizacje partyjne. PPR do 1948 r. działała w wojsku nieformalnie. Po utworzeniu PZPR, od 1949 r. powołano w WP jednolite organy polityczno-partyjne. Podstawowymi ogniwami partii w wojsku stały się koła partyjne, którymi kierował wybieralny sekretarz. W marcu 1950 r. Główny Zarząd Polityczny WP wydał instrukcję Komitetu Centralnego PZPR „O pracy w Wojsku Polskim”, która szczegółowo określała strukturę organizacji partyjnej wojska oraz jej zadania. Podstawowymi ogniwami PZPR w siłach zbrojnych były podstawowe organizacje partyjne, powoływane w każdej jednostce wojskowej, liczącej nie mniej niż trzech członków partii. Na szczeblu batalionu tworzone oddziałowe organizacje partyjne, natomiast w kompaniach, plutonach i załogach – grupy partyjne. Dla członków partii organizowano szkolenia partyjne.

W 2 bsap w okresie od czerwca do sierpnia 1949 r. tematyka szkoleń partyjnych obejmowała m.in. następujące tematy: „Organizacja i metodyka szkolenia partyjnego”, „Tradycje patriotyczne i internacjonalistyczne ludu polskiego”, „Zadania PZPR w walce o pokój w dziedzinie politycznej i gospodarczej”, „Walka klasowa na wsi – zagadnienie sojuszu robotniczo-chłopskiego”, „ZSRR na drodze od socjalizmu do komunizmu”, „Miejsce i rola Polski w obozie pokoju”³⁶.

W procesie wychowania żołnierzy istotną rolę odgrywały uroczystości wojskowe, realizowane w garnizonach. 10 maja 1947 r. w garnizonie kieleckim przeprowadzono uroczysty capstrzyk w przeddzień Święta Zwycięstwa, w którym uczestniczyły pododdziały jednostek wojskowych, w tym kompania 2 bsap³⁷.

18 kwietnia 1948 r. odbyła się w Kielcach akademia poświęcona rocznicy śmierci gen. broni Karola Świerczewskiego³⁸. 19 kwietnia 1948 r. obchodzono uroczyste święto 2 bsap, w którym uczestniczyły władze cywilne Kielc oraz członkowie Towarzystwa Przyjaciół Żołnierza³⁹.

15 października 1948 r. Minister Obrony Narodowej wydał zezwolenie na działalność w wojsku Związku Młodzieży Polskiej (ZMP) oraz zatwierdził „Regulamin ZMP w wojsku”⁴⁰. Podstawowymi ogniwami ZMP były koła, którymi kierowały zarządy pułkowe i batalionowe. Ich przewodniczącymi byli w większości żołnierze służby zasadniczej, którzy przed wojskiem działali w organizacjach młodzieżowych. Od szczebla dowództwa dywizji istniał etatowy aparat młodzieżowy, kierujący pracą ZMP w podległych jednostkach wojskowych. Jedną z głównych form działalności wewnątrzorganizacyjnej ZMP stanowiła praca kulturalno-oświatowa. Koła ZMP były inicjatorami imprez kulturalnych, rozrywkowych i sportowych, wspierały także amatorski ruch artystyczny wśród żołnierzy oraz prowadziły akcje oświatowe. W sprawozdaniu zastępcy dowódcy 2 WDP do spraw polityczno-wychowawczych za kwiecień 1949 r. czytamy: „ZMP-owcy to synowie w przeważającej liczbie pochodzenia robotniczo-chłopskiego, ci ostatni, to przeważnie synowie biednych i średnich chłopów, którzy stanowią w 2 WDP 47% w organizacji młodzieżowej. Jest to stosunkowo liczba za mała w porównaniu do synów pochodzenia robotniczego... Pracę zarządów pułkowych należy nastawić na wciągnięcie w szeregi organizacji najwięcej synów chłopskich, aby tu ich wychować w duchu budowniczych Polski socjalistycznej. Wychowanie członków ZMP wskazuje,

36 Tamże, 2 WDP, sygn. IV. 521.2.116, k. 94, 95.

37 Tamże, sygn. IV. 521.2.47, k. 33.

38 Tamże, Dowództwo Okręgu Wojskowego nr VII (Lubelskiego) 1945–1949, sygn. IV. 510.7.302, k. 328.

39 Tamże, k. 357.

40 ZMP powstał 21 lipca 1948 r. we Wrocławiu ze zjednoczenia organizacji młodzieżowych: Związku Walki Młodych, Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego i Związku Młodzieży Wiejskiej Rzeczypospolitej Polskiej „Wici”. Organizacja ta stała się jedyną organizacją ideowo-wychowawczą skupiającą młodzież i przybudówką partii komunistycznej. G. Miernik, „My” i „Oni”. *Spoleczeństwo Kielecczyzny i stalinowski system władzy*, Kielce 2007, s. 339.

że ZMP-owcy to żołnierze, którzy w większości posiadają wykształcenie 7 klas szkoły podstawowej i więcej”⁴¹.

W 2 bsap w 1949 r. na sześciu członków zarządu ZMP trzech żołnierzy miało pochodzenie chłopskie, a trzech – pochodzenie robotnicze⁴². W ocenie instruktora młodzieżowego 2 WDP za marzec 1949 r. przewodniczący zarządu ZMP 2 bsap, którym był podoficer w stopniu plutonowego: „jest chętnym do pracy w organizacji, jednak posiada duże trudności w prowadzeniu jej. Brak mu wyrobienia organizacyjnego i inicjatywy. Praca zarządu ZMP w 2 bsap pod jego kierownictwem prowadzona jest chaotycznie, bez planu”. Dowódcy jednostek wojskowych zdaniem instruktora młodzieżowego 2 WDP nie roztaczali odpowiedniej opieki i nie byli zainteresowani pracą ZMP⁴³.

W związku z formowaniem w Sandomierzu nowej jednostki – 135 Pułku Artylerii Ciężkiej (jednostka nr 1714) – w 1951 r. 2 bsap przedyslokowano ponownie do garnizonu Kielce, gdzie zajął koszary przy ulicy Prostej. W koszarach panowały trudne warunki zakwaterowania. Jak przedstawiał w sprawozdaniu do dowódcy OW V Kraków dowódca garnizonu Kielce, „stan zakwaterowania 2 bsap jest dostateczny”⁴⁴.

Do 1955 r. jednostka realizowała działalność szkoleniowo-wychowawczą, przygotowując żołnierzy do wykonywania zadań bojowych.

Zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego WP nr 00210/Org. z dnia 5 października 1955 r. rozformowano 2 bsap. Do dnia 20 listopada 1955 r. w wykonaniu rozkazu Ministra Obrony Narodowej nr 068/Org. z 25 października 1955 r. 77 bsap w Rybniku z rozformowywanej 29 DP przeformowano na 2 bsap. Odznaczenia bojowe, kronikę i pieczęci 2 bsap przekazano 77 bsap⁴⁵.

2 bsap podczas działalności w województwie kieleckim w okresie po zakończeniu II wojny światowej odegrał istotną rolę w rozminowaniu terenu oraz akcjach powodziowych.

41 CAW, 2 WDP, sygn. IV. 521.2. 91, k. 16, 17.

42 Tamże, sygn. IV. 521.2.89, k. 44, 45.

43 Tamże, sygn. IV. 521.2.91, k. 24, 25.

44 Tamże, sygn. IV. 510.5.676, k. 215.

45 P. Piotrowski, *Śląski Okręg Wojskowy. Przekształcenia organizacyjne 1945–1956*, Warszawa 2003, s. 129, 137.

Tadeusz Banaszek (Kielce)

2nd Sapper Battalion in the Years 1943-1955

The 2nd Sapper Battalion of the 2nd Warsaw Infantry Division was one of the Kielce garrison's units in the period after the Second World War. The unit, formed in 1943 as part of the Polish Armed Forces in the USSR, took active part in battles in Poland and Germany. In the period from September 1945 to 1949 and in the years 1951–1955, the battalion stationed in the barracks at Prosta Street in Kielce, whereas in the years 1949–1951 in Sandomierz. Soldiers participated in flood relief actions and mine clearance of Polish lands, first in Lower Silesia and then in the Kielce region. Several soldiers were killed during mine clearance actions. The battalion prepared soldiers to perform engineering activities on the battlefield and conducted political training aimed at the so-called socialist education. In 1955, the 2nd Sapper Battalion was disbanded and its traditions were taken over by the 77th Sapper battalion in Rybnik.

Keywords: Polish People's Army, history of Poland after 1945, Kielce